

Buravsky O. A., Doctor of Historical Science, Professor of Department of World History, Zhytomyr Ivan Franko State University (Ukraine, Zhytomyr), buravskij@i.ua

Vlasyuk I. M., Candidate of Historical sciences, Associate Professor of Department of World History, Zhytomyr Ivan Franko State University (Ukraine, Zhytomyr), vlasyuk@zu.edu.ua

Problems of history of Western Byelorussia (1921–1939) in modern Byelorussian historiography and flashbacks of people

The tendencies and new approaches of modern Byelorussian historiography of problems of the development of Western Byelorussia when it was a compound part of Poland (1921–1939) and proper flashbacks of people are researched.

Keywords: Western Byelorussia, Poland, Orthodox Church, Roman-catholic church, Byelorussian historiography.

Буравский А. А., доктор исторических наук, профессор кафедры всемирной истории, Житомирский государственный университет им. И. Франко (Украина, Житомир), buravskij@i.ua

Власюк И. Н., кандидат исторических наук, доцент кафедры всемирной истории, Житомирский государственный университет им. И. Франко (Украина, Житомир), vlasyuk@zu.edu.ua

Проблемы истории Западной Беларуси (1921–1939 гг.) в современной белорусской историографии и воспоминаниях людей

Исследуются тенденции и новые подходы современной белорусской историографии проблем развития Западной Беларуси в составе Польши (1921–1939 гг.) и воспоминания людей.

Ключевые слова: Западная Беларусь, Польша, Православная церковь, Римско-католическая церковь, белорусская историография.

* * *

УДК 636.082:009:001

Бей Р. В.,

кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, директор, ДНУ «Український науково-дослідний інститут спирту і біотехнології продовольчих продуктів» (Україна, Київ), bey_roman@ukr.net

ВНЕСОК ГАЛУЗЕВИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УРСР У РОЗРОБЛЕННЯ НАУКОВИХ ЗАСАД МЕХАНІЗАЦІЇ ТВАРИННИЦТВА В КІНЦІ ХІХ СТ. – 30-ТІ РОКИ ХХ СТ.

Автором обґрунтовано, що однією з передумов становлення і розвитку науки з механізації тваринництва була її інституціоналізація. Розкрито специфіку організації системи вищої галузевої освіти в УРСР в 20–30-ті роки ХХ ст. Обґрунтовано визначальну роль у розробленні наукових засад механізації виробничих процесів у тваринництві галузевих вищих навчальних закладів. Узагальнено внесок окремих учених у становлення теорії і методології конструювання, випробування та ремонту сільськогосподарської техніки. Дослідження ґрунтуються на використанні комплексу загальнонаукових, структурно-функціональних та історичних методів, а також широкій джерельній базі.

Ключові слова: механізація тваринництва, вища освіта, конструювання і випробування сільськогосподарської техніки.

У становлення і розвиток наукових основ механізації тваринництва значний внесок зробили вчені галузевих вищих навчальних закладів УРСР. На їх базі були розроблені теорія і методологія механізації трудомістких виробничих процесів, різні системи і методи утримання худоби. Вивченню історичного досвіду надається важливе значення при подальшій оптимізації системи галузевої науки та освіти, пошуку ефективних шляхів їхньої інтеграції. Стратегією сучасних галузевих академій і університетів є органічне входження в європейську систему освіти, а основою такої інтеграції є забезпечення її високої якості шляхом запровадження сучасних форм і методик навчання, розширення міжнародних контактів,

творчого використання напрацювань відомих учених у єдиному контексті спадкоємності.

Питання становлення механізації сільського господарства як дисциплінарної науки знайшли відображення в наукових працях П. М. Василенка, В. М. Власенка, В. В. Діденка, Д. О. Мельничука та ін. [1–3; 5–7]. Однак до цього часу не висвітлено основні тенденції організації системи вищої галузевої освіти в УРСР в кінці ХІХ – 30-ті роки ХХ ст., не узагальнено внесок учених-механізаторів, що працювали на їх базі, у становлення основ конструювання і випробування сільськогосподарської техніки для практичних потреб тваринництва. З огляду на це дані завдання висувалися на перший план при проведенні дослідження. Автором використано історичні (порівняльно-історичний, предметно-хронологічний), загальнонаукові (аналіз, синтез) та джерелознавчий методи. Методологія наукового пошуку ґрунтується на застосуванні системно-історичного підходу.

Теоретичні і методологічні засади механізації тваринництва вперше були сформульовані на базі галузевих ВНЗ. Початок інституціоналізації науки з механізації сільського господарства на українських землях відноситься до 1885 р., коли була організована перша кафедра сільськогосподарського машинобудування при Харківському технологічному інституті. Однак, кафедрі було ліквідовано, оскільки більшість існуючих заводів належала зарубіжним фірмам і вітчизняні інженери не знаходили роботи за спеціальністю. В 1898 р. кафедрі сільськогосподарських машин відкрито при Київському політехнічному інституті, де студенти вивчали курси землеробської механіки та конструювання сільськогосподарських машин [5].

У становлення обох кафедр вагомий внесок зробив професор В. Л. Кирпичов, автор першого в Російській імперії систематизованого курсу «Деталі машин» (1881), а також фундаментальної наукової праці «Опір матеріалів. Вчення про міцність будівель і машин» (1894) та ін. В основу навчального процесу покладалося вивчення предметів у тісному зв'язку з науковим експериментом, пропагував організацію польових випробувань землеробської техніки [2].

Досить відомою в Російській імперії стала станція випробування сільськогосподарських машин і знарядь, створена при Київському політехнічному інституті професором К. Г. Шиндлером. Вона комплектувалася буряковими та іншими сівалками, дисковими культиваторами, молотарками, косарками, які закупляли в європейських країнах, США та Канаді. У 1915 р. на станції налічувалося 98 видів сільськогосподарських машин і пристроїв, вона слугувала зразковою базою для навчально-практичної на науково-дослідної роботи. К. Г. Шиндлер підготував низку фундаментальних наукових праць, що мали наукове і практичне значення, зокрема «Теорія і конструкція орних знарядь» (1903). Підготував альбом «Политипажи, эскизы и чертежи машин-орудий современного сельского хозяйства» (1903) [2].

Таким чином, уже до жовтневого перевороту 1917 р. на українських землях функціонували поодинокі галузеві ВНЗ, на базі яких здійснювалася підготовка фахівців і формування наукових засад механізації виробничих процесів тваринництва. Становлення системи вищої

галузевої освіти більш активно відбувалося в 20–30–ті роки ХХ ст., що позначилося в створенні нових навчальних одиниць, розробленні теорії і методології конструювання, випробування та ремонту сільськогосподарської техніки.

В 1919–1921 роках кабінети сільськогосподарської механіки і машинознавства були обладнані при Кам'янець–Подільському сільськогосподарському інституті та Полтавському сільськогосподарському технікумі. Кафедру механізації сільського господарства в 1922 р. відкрито при Київському, в 1928 р. – Херсонському, в 1929 р. – Полтавському, в 1933 р. – Кримському, в 1934 р. – Білоцерківському сільськогосподарських інститутах.

Створення спеціалізованого навчального підрозділу з механізації тваринництва бере свій початок у 1932 р., коли при комплексній кафедрі біологічних дисциплін Харківського зоотехнічного інституту відкрито кабінет механізації і електрифікації тваринництва. Основним його завданням було послідовне надання необхідних знань майбутнім спеціалістам тваринництва з будови, принципу дії та експлуатації машин, механізмів і обладнання у складі технологічних ліній виробничих процесів, що використовуються при вирощуванні, заготівлі і підготовці кормів до згодовування та роздавання, при обслуговуванні тварин і догляді за ними, а також при первинній обробці одержуваної продукції на тваринницьких фермах. У становлення кабінету значний внесок зробив її перший завідувач О. Ф. Васил'єв [3].

Перший на українських землях факультет механізації сільського господарства засновано 10 серпня 1929 р. при Київському сільськогосподарському інституті за рішенням спільного засідання колегій НКО УСРР і НКЗ УСРР. Базою для цього слугували технічні кафедри Київського сільськогосподарського інституту, кафедри сільськогосподарського машинобудування Київського політехнічного інституту, Білоцерківського політехнікуму [6].

Згідно з постановою РНК УСРР «Про реорганізацію ВНЗ і ВТЗ і передачу їх у відання відповідних Наркоматів» від 12 липня 1930 р. багатогалузеві інститути було перетворено в самостійні навчальні заклади, спеціалізовані за різними галузями. З огляду на це восени 1930 р. на базі Київського сільськогосподарського інституту організовано Інститут механізації і електрифікації сільського господарства.

Однак, враховуючи переваги багатофакультетних навчальних закладів (стосовно до матеріальної бази, умов для навчальної і науково–дослідної роботи, забезпеченості професорсько–викладацькими кадрами тощо), у другій половині 30–х років створювали ВНЗ політехнічного типу. Змінилася також система їх підпорядкування. Так, якщо раніше вони знаходилися у підпорядкуванні створеного в 1928 р. Головного управління вищих і середніх технічних навчальних закладів СРСР (Головвтуз), а за НКО республік залишалося програмно–методичне керівництво ВНЗ незалежно від відомчої підлеглості, то з 21 травня 1933 р. вони підпорядковувалися Всесоюзному комітету у справах вищої школи, створеному при ЦВК і РНК СРСР [2].

У 1935 р. Інститут механізації і електрифікації сільського господарства приєднано до Київського інституту агрохімії і ґрунтознавства та агроекономічного інституту з утворенням Київського сільськогосподарського інституту, який мав у своєму складі факультет механізації і електрифікації сільського господарства.

У 1939–1940 роках на факультеті механізації сільського господарства функціонували обладнані лабораторії: ґрунтообробних і посівних машин, молотарок і комбайнів, зерноочисних і спеціальних машин, хромування, металізації, зварювання, електрообладнання, випробування автотракторних двигунів, лабораторія–ливарня, кабінет деталей і моделей сільськогосподарських машин. Лабораторія автотракторних двигунів мала випробувальну станцію, обладнану необхідною апаратурою. У лабораторії тракторів і автомобілів були основні марки цих машин, підготовлені до проведення лабораторно–практичних занять. У становлення факультету вагомий внесок зробив його декан Й. П. Могильний, який спочатку читав лекції на кафедрі опору матеріалів і дерева, згодом на кафедрі ремонту сільськогосподарських машин, тракторів і автомобілів. Розробляв найменш досліджену на той час проблему – ремонту сільськогосподарських машин [2].

Одним із перших сільськогосподарських ВНЗ інженерного профілю був Харківський інститут механізації та електрифікації сільського господарства, створений за Постановою ЦВК та РНК СРСР №40/237 від 23 липня 1930 р. У роки становлення інституту до нього прийшли працювати відомі вчені, професори О. О. Алов, А. О. Василенко, В. О. Константинов, Л. П. Крамаренко, С. І. Муравлянський та ін. В передвоєнні роки наукові розробки 40 співробітників інституту були нагороджені срібними медалями на Всесоюзній сільськогосподарській виставці.

В 1938 р. розпочав підготовку фахівців Мелітопольський інститут інженерів–механіків сільського господарства. В 1939 і 1941 рр. на Всесоюзній сільськогосподарській виставці отримав дипломи першої ступені і був занесений в Книгу пошани виставки.

Відкриття ВНЗ інженерного профілю співпало з початком реалізації масштабних проектів індустріалізації країни та створенням великого механізованого виробництва в аграрній сфері. Але освітня реформа не була забезпечена необхідною матеріально–технічною базою та фінансуванням. Гостро не вистачало навчальних приміщень, кваліфікованих викладацьких кадрів, підручників, лабораторного обладнання.

Основу першого курсу переважно склав робітфак – відряджені на навчання члени партії (так звані «парттисячники» та «комнезамівці»). Більшість з них так і не отримали дипломів про закінчення ВНЗ, оскільки були достроково відкликані і направлені на зміцнення армії, МТС, радгоспів та різних державних установ. Створення галузевих ВНЗ відбувалося в умовах зростання сталінських репресій, так званого «соціального класового регулювання», жертвами яких стали В. Л. Кирпичов, Д. С. Кудря, А. Я. Ларов, І. Л. Шапошников, К. Г. Шиндлер та інші викладачі, співробітники і студенти.

У становлення галузевих ВНЗ, розгортання на їх базі системних наукових досліджень вагомий внесок зробили професори П. М. Василенко та А. О. Василенко. П. М. Василенко провів експериментальні дослідження, які стосувалися сівби і були використані для вибору оптимальних робочих органів тракторних сівалок вітчизняної конструкції. У цей період опублікував кілька фундаментальних наукових праць: «Опір ґрунтів стисненню як один із факторів, які визначають роботу сільськогосподарських зрарядь» (1933),

«Опір ґрунтів зсуву» (1934), «Механіка ґрунтів у зв'язку з конструктивними типами робочих органів сільськогосподарських машин» (1934) та ін. А. О. Василенко розробив низку важливих теоретичних і практичних питань, зокрема кінематику і динаміку різальних апаратів жнивварських машин. Результати наукових досліджень були покладені в основу уніфікації і стандартизації посівних, збиральних та інших машин, що випускалися в той час на заводах сільськогосподарського машинобудування [2].

Таким чином, ученими галузевих ВНЗ зроблено вагомий внесок у становлення науки з механізації тваринництва, зокрема розроблено теоретичні й методологічні основи конструювання, випробування та ремонту сільськогосподарської техніки, яка знайшла широке застосування у кормовиробництві для практичних потреб тваринництва. Початок інституціоналізації галузевої науки та формування механізації сільського господарства як самостійної дисципліни відноситься до кінця XIX – початку XX ст. Становлення системи галузевої освіти відбувалося в 20–30-ті роки, що позначилося розширенням мережі галузевих навчальних інституцій та створенням вузькогалузевих науково-освітніх одиниць. У становлення механізації сільського господарства як дисциплінарної науки вирішальний внесок зробили: О. О. Алов, А. О. Василенко, П. М. Василенко, О. Ф. Васил'єв, В. Л. Кирпичов, М. Д. Ковальов, В. О. Константинов, Л. П. Крамаренко, Д. Є. Кудря, А. Я. Ларов, Й. П. Могильний, С. І. Муравлянський, К. Г. Шиндлер, І. Л. Шапошников.

На перспективу є доцільним проведення дослідження з вивчення специфіки становлення і діяльності наукових шкіл, створених на базі галузевих ВНЗ, узагальнення їх внеску у розроблення теоретичних і методологічних основ механізації виробничих процесів тваринництва.

Список використаних джерел

1. Власенко В. М. Білоцерківський аграрний університет: від витоків до сьогодення / Власенко В. М., Стародуб О. В., Чернецький С. А. – Біла Церква, 2005. – 223 с.
2. Діденко В. В. Нарис історії Національного аграрного університету (до сторіччя заснування) / В. В. Діденко. – К., 1998. – 175 с.
3. Історія Харківської державної зооветеринарної академії. 155 років / ред. кол.: В. О. Головко, Ю. Д. Рубан, В. М. Кандиба та ін. – Х., 2006. – 500 с.
4. Погорілий Л. Становлення і розвиток машиновипробувань в Україні / Л. Погорілий // Техніка АПК. – 1998. – №3. – С.4–6.
5. Развитие механизации и электрификации сельского хозяйства Украинской ССР / П. М. Василенко, Н. П. Барабан, И. А. Коваль и др. – К., 1988. – 472 с.
6. Становлення та розвиток аграрної освіти та науки в Україні (з найдавніших часів і до сьогодення) / Д. О. Мельничук, М. В. Зубець, Л. Ю. Беренштейн та ін. – К., 2004. – 144 с.
7. Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва. 1816–2006. – Х., 2006. – 367 с.

References

1. Vlasenko V. M. Bilotserkivs'kyu ahrarnyy universytet: vid vytyokiv do s'ohodennya / V. M. Vlasenko, O. V. Starodub, Ye. A. Chernets'kyu – Bila Tserkva, 2005. – 223 s.
2. Didenko V. V. Narys istoriyi Natsional'noho ahrarnoho universytetu (do storichchya zasnuvannya) / V. V. Didenko. – K., 1998. – 175 s.
3. Istoriya Kharkivs'koyi derzhavnoyi zooveteryarnoyi akademiyi. 155 rokiv / red. kol.: V. O. Holovko, Yu. D. Ruban, V. M. Kandyba ta in. – Kh., 2006. – 500 s.
4. Pohorilyy L. Stanovlennya i rozvytok mashynovyprobuvan' v Ukrainy / L. Pohorilyy // Tekhnika APK. – 1998. – №3. – S.4–6.

5. Razvitiye mehanizatsii i jelektrifikatsii sel'skogo hozrajstva Ukrainskoj SSR / P. M. Vasilenko, N. P. Baraban, I. A. Koval' i dr. – K., 1988. – 472 s.

6. Stanovlennya ta rozvytok ahrarnoyi osvity ta nauky v Ukrainy (z naydavnishykh chasiv i do s'ohodennya) / D. O. Mel'nichuk, M. V. Zubets', L. Yu. Berenshteyn ta in. – K., 2004. – 144 s.

7. Kharkivs'kyu natsional'nyy ahrarnyy universytet im. V. V. Dokuchayeva. 1816–2006. – Kh., 2006. – 367 s.

Bey R. V., Candidate of Technical Sciences, Director, SSI «Ukrainian Research Institute of Alcohol and Biotechnology of Food Products» (Ukraine, Kyiv), bey_roman@ukr.net

The contribution of the branch higher educational institutions of the Ukrainian SSR in the development of scientific bases of animal husbandry mechanization in the 20–30-s of the XX century

The author has proved that one of the prerequisites of becoming and developing of animal husbandry mechanization has its institutionalization. The specificity of the organization of the higher education system in Ukrainian SSR in the 20–30-s of the XX century was justified. The decisive contribution to the development of scientific bases of mechanization of production processes in the livestock industry of higher education institutions was established. The contribution of some scientists in the development of the theory and methodology of designing, testing and repairs of agricultural machinery was generalized. The research based on the use of general scientific complex, structural and functional, and historical methods.

Keywords: mechanization of livestock, higher education, designing and testing of agricultural machinery.

Бей Р. В., кандидат технических наук, старший научный сотрудник, директор, ДНУ «Украинский научно-исследовательский институт спирта и биотехнологии продовольственных продуктов» (Украина, Киев), bey_roman@ukr.net

Вклад отраслевых высших учебных заведений УССР в разработку научных основ механизации животноводства в 20–30-е годы XX ст.

Автором обосновано, что одной из предпосылок становления и развития науки по механизации животноводства была ее институционализация. Раскрыта специфика организации системы высшего отраслевого образования в УССР в 20–30-е годы XX ст. Обоснована определяющая роль в разработке научных основ механизации производственных процессов в животноводстве отраслевых высших учебных заведений. Обобщен вклад некоторых ученых в разработку теории и методологии конструирования, испытания и ремонта сельскохозяйственной техники. Исследование основывается на использовании комплекса общенаучных, структурно-функциональных и исторических методов, а также обширной базы источников.

Ключевые слова: механизация животноводства, высшее образование, конструирование и испытание сельскохозяйственной техники.

* * *

УДК 347.46:376

Кравчук Л.,
ДВНЗ «Тернопільський державний
медичний університет імені І. Я. Горбачевського
МОЗ України» (Україна, Тернопіль),
gileya.org.ua@gmail.com

СОЦІАЛІСТИЧНА РЕОРГАНІЗАЦІЯ НЕВИРОБНИЧОЇ СФЕРИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ В ПЕРІОД 1939–1941 РР. МЕДИЦИНА

Розкрито зміни, що відбуваються у процесі реорганізації медицини Тернопільщини з приходом радянських військ та утвердження радянської влади у вересні 1939 року. Зроблено аналіз якісного зрушення у всіх сферах медичного обслуговування місцевого населення області в порівнянні з попередньою польською владою.

Ключові слова: Тернопільська область, лікарні, рентгенівський апарат, санстанція, радянська влада, фельдшер, акушерка, дитяча лікарня.

Якість та ефективність функціонування системи охорони здоров'я мають важливе і навіть вирішальне значення для всякого політичного режиму, бо виконують функцію практичного підтвердження життєздатності та гуманістичного характеру діючих владних структур,